

JÓZEF MŁYŃSKI

MIGRACJA ZAROBKOWA POLAKÓW – „PRZYMUS” CZY WOLNY WYBÓR W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNOŚCI

WPROWADZENIE

Powszechnie uznaje się, że migracja to zjawisko uniwersalne i zarazem wielowymiarowe, dlatego może być analizowane w różnych perspektywach. Deskrypcji tego zagadnienia dokonuje się zwłaszcza w ramach nauk interdyscyplinarnych (socjologia, demografia, pedagogika, psychologia, ekonomia, praca socjalna, familiologia...). Przez termin „migracja” najczęściej rozumie się, iż jest to „jedna z form zmiany położenia w przestrzeni fizycznej”¹ lub „przemieszczenie terytorialne związane często ze względnie trwałą lub relatywnie czasową zmianą miejsca zamieszkania”². W literaturze przedmiotu określana jest też jako szeroko rozumiany proces przemieszczania się jednostek w określonym czasie, cechujący się koniecznością lub dowolnie przyjętym celem. Jak stwierdza G.J. Lewis, „migrant to osoba przybywająca lub opuszczająca pewne miejsce w inny sposób niż urodzenie lub śmierć”³. Próba zdefiniowania fenomenu migracji pozwala na jej ukazanie nie tylko jako zjawiska wielowymiarowego, ale określającego mobilność jednostki w przestrzeni globalnej.

Ks. dr JÓZEF MŁYŃSKI – Wydział Studiów nad Rodziną Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Wóycickiego 1/3, 01-938 Warszawa; e-mail: dyzma1972@poczta.fm

¹ D. NIEDŹWIEDZKI, *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS 2010, s. 15.

² Por. *Encyklopedia PWN*, Warszawa 2005, s. 715-716.

³ G.J. LLEWIS, *Human Migration. A geographical perspective*, London: Croom Helm Ltd. 1982, s. 7.

Zjawisko to bardzo silnie koreluje z mobilnością społeczną jednostki, która doświadcza jej z powodu zmiany miejsca w układzie hierarchicznym bądź w wyniku przemieszczeń pomiędzy kategoriami zawodowymi odczytywanymi jako awans zawodowy. Mobilność jest też cechą dominującą każdego migranta lub rodziny migracyjnej poszukującej pracy poza krajem ojczystym. Szczególnie w analizie migracji w sensie socjologicznym dotykamy mobilności terytorialnej implikowanej dwoma nurtami analiz: dotyczących uwarunkowań zjawisk migracyjnych oraz zachowań migracyjnych⁴.

Podmiotem migracji jest człowiek lub grupa osób, które z różnych przyczyn i motywów decydują się na zmianę miejsca zamieszkania. Najczęściej ów fenomen migracji dotyczy i lokuje się w przestrzeni rodziny. Stąd rodzinę migracyjną interpretuje się jako „rodzinę, w której jeden z rodziców bądź oboje przebywają na migracji”⁵. Często też określa się ją jako rodzinę transnarodową, w której role oraz relacje małżeńsko-rodzinne w istotnym stopniu kształtowane są przez pryzmat migracji zarobkowych.

Rodzina jako podstawowy element struktury społecznej pozostaje pierwszym ogniwem, w którym jak w kalejdoskopie nie tylko zapisują się, ale też odbijają wszelkie problemy społeczne, kulturowe, ekonomiczne i religijne. W sposób szczególny trudności lokują się zarówno w przestrzeni jej relacji między małżonkami, jak i w przestrzeni rodzicielskiej. Tym bardziej że rodzina od początku pozostaje pierwszym środowiskiem wychowania dziecka, jego rozwoju, kształtowania osobowości oraz w pełni aksjologicznego bytowania. Dlatego też w kontekście współczesnych uwarunkowań jawi się jako czuły instrument rejestrujący wszelakie zmiany i przeobrażenia ponowoczesności. W swoim ontycznym bycie, jak wskazuje Jan Paweł II, łączy ją „ze społeczeństwem żywotne i ograniczone więzy, stanowi bowiem jego podstawę i stale zasila poprzez swe zadanie służenia życiu; w rodzinie przecież rodzą się obywatele i w niej znajdują pierwszą szkołę tych cnót społecznych, które stanowią o życiu i rozwoju samego społeczeństwa” (FC 42).

Migracja dość często zaburza holistyczny system funkcjonowania nie tylko samych małżonków, ale również i może przede wszystkim funkcjonowanie w relacji rodzic–dziecko. Nie wszyscy badacze migracji zgadzają się z powyższym poglądem, ale wydaje się, że funkcjonowanie dziecka w rodzinie zależy od obiektywnych i subiektywnych działań podejmowanych przez rodziców.

⁴ P. KACZMARCZYK, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Warszawa: Wydawnictwo UW 2005, s. 28-29.

⁵ D. GIZICKA, J. GORBANIUK, M. SZYSZKA, *Rodzina w sytuacji rozłąki migracyjnej*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010, s. 63.

W tym kontekście dzieci najmłodsze bardzo mocno odczuwają rozstanie z rodzicem, szczególnie na płaszczyźnie emocjonalnej.

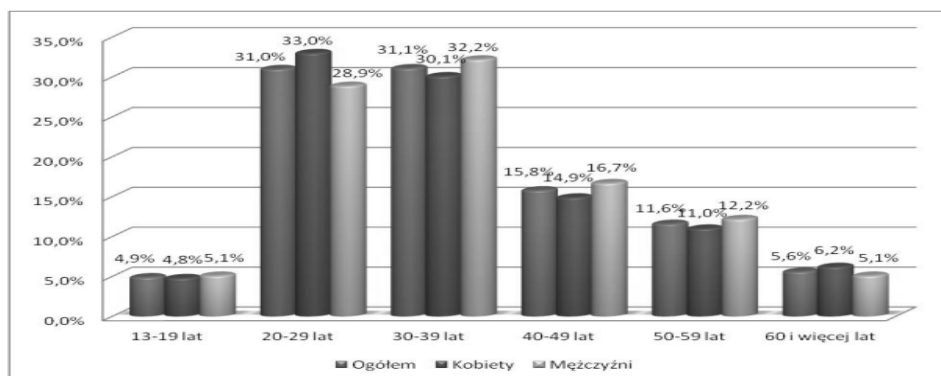
Migracja zatem stała się fenomenem współczesnych czasów, dlatego jej opis i analiza wydaje się bardzo ważna. Stąd celem niniejszego artykułu jest ukazanie, czy proces ten jest świadomym i dobrowolnym wyborem osób/rodzin migrujących, czy też jest koniecznością, niejako „przymusem” poszukiwania pracy poza krajem ojczystym.

1. DIAGNOZA: PRZYCZYNY I MOTYWY WYJAZDÓW

Powszechnie uznaje się, iż pracę zarobkową poza granicami własnego kraju najczęściej podejmują ludzie młodzi i przede wszystkim mężczyźni. Jeśli uznać, że jeszcze istnieje, przynajmniej w zakresie podzielonych ról wychowawczych małżonków podział funkcji w rodzinie, to wychowaniem dzieci zajmuje się kobieta, mężczyzna zaś odpowiada za ekonomiczny status rodziny. Nie jest to jednak dominująca prawidłowość. Wielu badaczy w tym zakresie wyraża zgoła odmienne tezy. Tym bardziej iż we współczesnych uwarunkowaniach role małżonków istotnie ulegają zmianie. Ponadto zmienna płeć wyznaczana jest też zapotrzebowaniem na charakter pracy. Według A. Kordasiewicz: „feminizacja migracji powiązana jest z zapotrzebowaniem na usługi domowe w krajach przyjmujących, ponieważ to właśnie ten sektor jest głównym obszarem zatrudniania migrujących kobiet”⁶.

Również istotnym elementem migracji zarobkowej jest zmienna „wiek”, implikująca każdą decyzję wyjazdu poza granice własnej ojczyzny. Analizę omawianego zagadnienia przedstawia wykres 1.

⁶ A. KORDASIEWICZ, *Profesjonalizacja i personalizacja – strategie Polek pracujących w sektorze usług domowych w Neapolu*, w: *Migracje kobiet przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2010, s. 40.

Wykres 1. Migracja Polaków a zmienna wiek i płeć (dane w %)

Źródło: K. SLANY, M. ŚLUSARCZYK, *Migracje zagraniczne Polaków w świetle NSP 2011. Trendy i charakterystyki socjo-demograficzne*, www.euroemigranci.pl [dostęp: 05.05.2014].

Z danych przedstawionych na wykresie wynika, że dominującym okresem wyjazdów do pracy jest wiek między 20. a 40. rokiem życia, czyli czas istotnie produkcyjny dla każdej jednostki. Ponadto o ile częściej migrują kobiety w wieku między 20. a 30. rokiem życia (ponad 1/3), o tyle prawidłowość ta zmienia się w późniejszych latach: między 30. a 40. rokiem w przypadku mężczyzn (32,2%), którzy w tym czasie nieco częściej podejmują decyzję o pracy w kraju zarobkowania.

W kontekście niniejszego opracowania należy zwrócić uwagę na pewne tylko uwarunkowania i motywy migracji z wielu różnych motywów i przyczyn uwzględnianych przez badaczy fenomenu migracji. Wspomnijmy tu E.S. Lee, który w swojej uważanej za jedną z najważniejszych koncepcji migracyjnych na gruncie socjologii uwzględnia następujące motywy migracji:

- czynniki związane z miejscem pochodzenia (nazywane zwykle czynnikami wypychającymi – *push factors*),
- czynniki związane z obszarem przeznaczenia (czynniki przyciągające – *pull factors*),
- przeszkody pośrednie (*intervening obstacles*),
- czynniki osobiste⁷.

W perspektywie ekonomicznej badaniem przyczyn migracji zajmował się J. Hicks, który odwołując się do wniosków A. Smitha uważał, iż pierwszym i zarazem głównym motywem migrowania ludzi jest zróżnicowanie korzyści

⁷ P. KACZMARCZYK, *Migracje zarobkowe Polaków*, s. 29.

ekonomicznych w odniesieniu do płac⁸. Z kolei Ch. Boswell ów proces migrowania widzi w interakcjach społecznych uwarunkowanych na trzech płaszczyznach: „Pierwszą z nich wyznaczają więzi społeczne, traktowane w kategoriach kapitału społecznego, którego instrumentalizacja i maksymalizacja użyteczności oznacza decyzję o przeniesieniu do innej społeczności. [...] Druga związana jest ze skupieniem się na dobru innych, jako istocie styczności międzyludzkich. Taka postawa w efekcie może prowadzić do podjęcia wędrowności. [...] Trzeci poziom wiąże się z indywidualnymi preferencjami, ukształtowanymi przez wartości i normy podzielane z partnerami interakcyjnymi. Migracja w tym przypadku stanowi potwierdzenie przynależności do grupy, afirmację systemu aksjonormatywnego łączącego osobę z członkami jej sieci interakcyjnej”⁹.

Niektórzy badacze opisujący motywy migracji zarobkowej wskazują na trzy jej poziomy (schemat 1).

Schemat 1. Motywy migracji zarobkowej Polaków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: D. GIZICKA, J. GORBANIUK, M. SZYSZKA, *Rodzina w sytuacji rozłąki*, s. 17-18.

Pierwszy poziom wynika z konieczności zapotrzebowania na wyjazd, mającego wiele przyczyn. Najczęściej tego rodzaju motywy implikowane są czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi. Czynniki zewnętrzne dotyczą trudnego rynku pracy uwarunkowanego bezrobociem oraz innych elementów społecznego bytowania jednostki. Czynniki wewnętrzne zaznaczają się w wewnątrzrodzinnych problemach cechujących się nie tylko słabą kondycją ekonomiczną, ale też lękiem o przyszłość rodziny.

⁸ Tamże, s. 36.

⁹ D. NIEDŹWIEDZKI, *Migracje i tożsamość*, s. 76.

Drugim czynnikiem wypychającym z rodzimego rynku pracy jest problem relatywnie niskich płac oraz kwestia niemożności podjęcia pracy zgodnej z kwalifikacjami. W tym przypadku pierwszym motorem napędzającym podejmowanie migracji jest chęć zwiększenia standardu bytowania w przestrzeni społecznej. Istotnie ważnym elementem jest też poszukiwanie pracy w ramach własnych kwalifikacji. Niestety, rynek pracy w Polsce w tym względzie pozostaje względnie trudny.

Kolejny motyw migracji zarobkowej uwarunkowany jest rozbudzonym konsumpcjonizmem i promowaniem pewnego sposobu życia. Wiele osób migrujących nie jest w stanie inaczej funkcjonować i nie wyobraża sobie, aby po ich powrocie standard życia w rodzinie się obniżył. Każde bowiem przyzwyczajenie do stylu życia i na odpowiednim poziomie ekonomicznym warunkuje w migrujących *status quo*.

Analiza różnych publikacji, a szczególnie rozmowy z osobami wyjeżdżającymi zarobkowo, nakazują przyjąć przynajmniej pięć przyczyn migracji: praca, płaca, ucieczka, mądre marzenia młodych, brak refleksji – nieprzemysłana decyzja. Ucieczka może wynikać np. ze słabo prosperującego zakładu, konfliktu z otoczeniem bądź zaburzeń relacyjnych między mężem a żoną. Często kryzysy małżeńskie przynajmniej na jakiś czas rozwiązywane są na zasadzie oddalenia, niekoniecznie od razu zerwania więzi. To dobry czas na przemyślenie trudnych spraw i zastanowienie się, jak zmienić zaistniałą sytuację. Z kolei mądre marzenia młodych związane są z ich chęcią poznania świata, odkrycia czegoś nowego, zobaczenia innej kultury, nauczenia się języka. Niestety, są też młodzi, którzy nie zastanawiają się nad motywem migracji. Często podejmują tego rodzaju decyzję w sposób impulsywny, czasem bardzo nieprzemysłany, kierując się modą i wyobrażeniami o łatwiejszym życiu.

Podmiotem migracji jest zawsze jednostka/rodzina lub grupa osób. Istotnym zatem zjawiskiem jest charakterystyka podmiotu mobilności. W tym kontekście wskazanie cech socjologicznych migrowania jest trudne, bowiem implikowane wieloma czynnikami osobowości migranta czy jego tożsamości indywidualnej i społecznej, lub też osobistym kapitałem i zasobami zawodowymi. Zasoby te najczęściej odnoszą się do wykształcenia, zamieszkania lub kondycji ekonomicznej.

2. DECYZJA – MIGRACJA JAKO ŚWIADOMY I WOLNY WYBÓR

Wskazane powyżej przyczyny i motywy wyjazdów migracyjnych implikowanych pracą zarobkową Polaków istotnie korelują z decyzją podejmowaną przez wyjeżdżających. Każda decyzja jest zawsze trudna, bowiem podjęcie pracy w rozłące, w oddaleniu od dzieci i współmałżonka związane jest z niezapomnianą tęsknotą, jakimś wymiarem rezygnacji ze wspólnego bytowania w domu rodzinnym. Dlatego jednostka podejmująca decyzję stoi przed dylematem, który racjonalizuje się jako konieczność wyboru czegoś lub kogoś.

Dylemat należy jednak odróżnić od problemu. Problem interpretuje się jako sytuację życiowo trudną, z którą jednostka sobie nie radzi i potrzebuje wsparcia. To rodzaj kryzysu: indywidualnego, społecznego, małżeńskiego, rodzinnego. Natomiast dylemat to świadome i zarazem intelektualne przemyślenie swoich działań w sytuacji konieczności lub wolnego wyboru. Owe przemyślenia odzwierciedlają się w aksjomacie podejmowanej decyzji – „za i przeciw”. Zdaniem P. Lindsaya i D. Normana to stan psychiczny racjonalnej analizy pewnej decyzji (racji) za i przeciw oraz emocjonalnej rozterki w podejmowaniu decyzji¹⁰.

Z literatury psychologicznej i moralnej wynika, że dylematy (decyzje) można poddawać kategoryzacji, odwołując się do pewnych zmiennych jakościowych. Szczególnie w sytuacji migracji zmienne te mają duże znaczenie. Według W. Szewczyka należy zwrócić uwagę na dwie zmienne: czasu i treści. Zmienna czasu dotyczy myśli i przeżyć, natomiast zmienna treści dotyczy uwarunkowań psychicznych i społecznych. Zmienne czasu można racjonalizować następująco:

- przed decyzją wyjazdu: jechać czy nie jechać, jakie mogą być przewidywane plusy i minusy, jakie zyski (np. materialne), a jakie straty (np. emocjonalne), jakie szanse, a jakie zagrożenia, czy sobie poradzę itp.;
- gdy już tam jestem – w czasie pobytu: jak się przystosować, jak poradzić sobie ze zderzeniem oczekiwań z rzeczywistością; jak pogodzić to, że jestem obcy, a pozostać sobą; jak przystosować się do całkowicie zmienionych warunków;
- decyzja – kiedy z różnych powodów (sytuacja w rodzinie w Polsce: utrata pracy lub oczekiwanej płacy, stan zdrowia itp.) dochodzę do wniosku, że jednak muszę wracać;

¹⁰ P. LINDSAY, D. NORMAN, *Procesy przetwarzania informacji u człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1991, s. 428-550.

– sytuacje po powrocie: jak wrócić do rytmu zajęć lub braku zajęcia w domu rodzinnym; albo gdy po powrocie znajduje migrant rodzinę „zmienioną” w odniesieniu do współmałżonka i dzieci¹¹.

W kolejnej zmiennej treści interpretuje się dylematy w sferze myśli, uwarunkowań psychicznych oraz społecznych i zalicza do nich:

– w sferze uczuć – człowiek, który z natury jest bardzo refleksyjny, dylemat ten będzie analizował bardzo drobiazgowo, niejako dokonując jego deskrypcji i roztrzásając na kilkanaście elementów;

– w sferze przeżyć psychicznych, uczuć i emocji – jednostka będzie przeżywać i martwić się o swojego współmałżonka oraz dzieci czy wyjeżdżając nie doświadczy porażki w swoim życiu;

– w sferze uwarunkowań społecznych – czy współmałżonek poradzi sobie z wychowaniem dzieci, jak zostawić starszych rodziców, kto będzie się nimi opiekował, jak zrezygnować z dotychczasowych relacji i interakcji w stosunku do sąsiadów, znajomych, przyjaciół¹².

Analizując powyższe decyzje i dylematy można zakładać, iż wyjazdy zarobkowe do innego kraju cechują się z jednej strony dobrowolnością, a z drugiej jakimś rodzajem „przymusu”, konieczności wyjechania w poszukiwaniu pracy.

Kategoryzacja migracji jako dobrowolnego wyboru była przedmiotem badań D. Niedźwiedzkiego, który stwierdza: „[...] przeniesienie do innej społeczności stanowi formę ucieczki od rzeczywistości, w której znajdują się przyszli migranci. Jej celem jest redukcja strachu przed przyszłością lub pokonanie frustracji wynikającej z dotychczasowego życia i aktualnej sytuacji w społeczności pochodzenia. Przemieszczenie się w przestrzeni fizycznej z jednoczesnym przeniesieniem do nowego społeczno-kulturowego środowiska, w zamierzeniu oznacza przejście do ziemi obiecanej, w której migrant zaspokoi swoje potrzeby związane z realizacją własnych aspiracji życiowych”¹³.

Ruch wędrowniczy zależy w dużej mierze od sposobu podejmowania decyzji i wyznacza pewną prawidłowość. Nieco inaczej bowiem charakteryzuje się zjawisko migracji osób, które niejako zostały „przymuszone” do mobilności zagranicznej, od wyjazdu jednostek, które taką decyzję podjęły samodzielnie i dobrowolnie.

¹¹ W. SZEWCZYK, *Sekrety mocnych rodzin a dylematy rozłąki migracyjnej*, w: *Rodzina a migracja*, red. J. Młyński, W. Szewczyk, Kraków [b.wyd.] 2012, s. 45-46.

¹² Tamże, s. 46.

¹³ D. NIEDŹWIEDZKI, *Migracje i tożsamość*, s. 67-68.

Wydaje się, że migracja jest dobrowolnym i wolnym wyborem, kiedy uwzględnia się następujące czynniki: lepsza płaca; praca w zawodzie; wyższy standard ekonomiczny rodziny i stabilizacja finansowa; lepszy start życiowy dla dzieci; poznanie języka oraz możliwość założenia własnego biznesu w przypadku reemigracji.

Każda praca domaga się względnie odpowiedniego wynagrodzenia. Dlatego też płaca otrzymana za dzieło ludzkiego działania, chociaż posiada desygnat pejoratywności, to jednak winna być przede wszystkim relatywnie zadowalająca. Wydaje się jednak, iż płaca na rynku społecznym w Polsce, szczególnie w sektorach prywatnym i firm kooperacyjnych, charakteryzuje się dość niskim poziomem. Jeśli zatem płaca łączy się z wysokością uzyskiwanego dochodu za wykonaną pracę, to jej wymiar powinien kształtować standard i poziom ludzkiego bytowania. W tym kontekście uzyskiwanie środków ekonomicznych za wykonaną pracę w kraju migracji jest o wiele wyższe. Wystarczy tylko wartość uzyskanych środków pomnożyć przez współczynnik walutowy, w którym otrzymuje się zapłatę. Ten rodzaj motywacji do migracji jest szczególnie ważny dla młodej generacji Polaków, którzy w większości liczą na szybki przyływ gotówki potrzebny im do możliwie szybkiego usamodzielnienia. Dlatego też rachunek czysto ekonomiczny w kraju zarobkowania umożliwia jednostce uzyskanie szybkiej i relatywnie najwyższej stopy zwrotu z kapitału ludzkiego. Tym samym rynek zagraniczny i praca na nim pozostaje intratnym wyzwaniem dla ludności Polski.

Kolejnym elementem wolnego wyboru podjęcia pracy poza granicami własnego kraju jest praca w zawodzie. Truizmem wydaje się stwierdzenie, że w Polsce można znaleźć pracę zgodną z własnym wykształceniem. Wystarczy obserwować sposób zarobkowania wśród młodych ludzi, którzy osiągnąwszy wyższe wykształcenie (administracja, socjologia, historia, matematyka, psychologia), pracują w supermarkecie. Młodzi z wykształceniem humanistycznym napotykać nie tylko w kraju trudności, bowiem ich wykształcenie nie zapewnia im również pracy w zawodzie w kraju docelowej migracji. Natomiast wielu młodych cechujących się kompetencjami we własnym zawodzie (hydraulik, spawacz, elektryk, budowlaniec, pielęgniarka, inżynier) częściej i szybciej znajduje pracę w Anglii, Niemczech czy Austrii niż w Polsce. Z badań wynika, że przykładowo w Norwegii „najwięcej posad do objęcia w 2004 roku było dla inżynierów i pielęgniarek”¹⁴. Ponadto w kraju migracji obok pracy we własnym zawodzie młodzi ludzie dzięki strukturze wykształcenia i nowo-

¹⁴ J. NAPIERAŁA, *Niewidzialne pracownice? – przypadek migrantek z Polski na rynek pracy w Oslo*, w: *Migracje kobiet*, s. 122.

czesnym technologiom mogą podwyższać swój kapitał intelektualny i sprawnościowy.

Istotnym czynnikiem dobrowolnej decyzji migrantów jest późniejszy wyższy standard ekonomiczny rodziny. Każdy rodzaj środków pozyskiwanych poza granicami Polski stwarza możliwość lepszego uposażenia w rodzinie. W szczególności, gdy migracja przyjmuje kierunek wahadłowy, wówczas uzyskane środki właściwie zarządzane w gospodarstwie domowym pozwalają nie tylko na zmianę życia rodzinnego w zakresie realizacji funkcji zabezpieczającej i relaksacyjnej, ale nade wszystko stabilizują często trudną sytuację ekonomiczną. Oczywiście zmienna czasu migracji, która pozostaje względnie permanentna, istotnie podnosi standard ekonomiczny, ale również pozwala małżonkom wyznaczać plany na przyszłość. W rzeczy samej ów standard realizowany jest w zakresie zakupu mieszkania, podjęcia budowy nowego domu czy zakupu wartościowych przedmiotów potrzebnych do relatywnie średnio zamóznego funkcjonowania. Z badań wynika, że zagraniczne transfery poprawiają sytuację ekonomiczną rodziny oraz przyczyniają się do poprawy szans rynkowych całych rodzin i ich gospodarstwa domowego¹⁵. Stąd nic dziwnego, że kondycja finansowa to bardzo ważny miernik sytuacji rodziny w nowoczesnych uwarunkowaniach społecznych.

Ponadto każdy rodzaj zarobkowania i właściwego wydatkowania uzyskanych zasobów daje poczucie stabilizacji ekonomicznej i niezależności od innych osób. W nowoczesnych uwarunkowaniach stabilizacja ekonomiczna jest bardzo istotna, szczególnie gdy rynek pracy jest bardzo trudny. Waler ekonomicznych sukcesów uzyskany na drodze migracji pozwala zatem nie tylko na spokojne życie, ale też zabezpieczenie rodzinne i społeczne, a nade wszystko na odłożenie pewnych środków na czarną godzinę kryzysów.

Jeszcze innym walorem dobrowolnej decyzji o migracji jest lepszy start życiowy dla dzieci. Każda praca podejmowana przez człowieka przynosi odpowiednie korzyści zarówno w sensie indywidualnym, jak i kolektywnym. Pierwszą korzyścią zarobkowania poza granicami jest waler środków ekonomicznych, które nie tylko polepszają standard samych małżonków, ale w szczególności ich dzieci. W okresie dorastania zdecydowana większość młodych podejmuje stu-

¹⁵ Por. J. MŁYŃSKI, W. SZEWCZYK, *Migracje zarobkowe Polaków*, Tarnów: Biblos 2010; J. MŁYŃSKI, *Migracja zarobkowa w kontekście zmieniającej się rzeczywistości. Korzyści i zagrożenia*, „Pedagogika Katolicka” 2010, nr 6, s. 197-214; J. MŁYŃSKI, W. SZEWCZYK, *Rodzina wobec dylematów migracji zarobkowej. Badania i analizy*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2012; *Rodzina a migracja*, red. J. Młyński, W. Szewczyk; J. MŁYŃSKI, *Migracje rodziców jako zjawisko społeczno-wychowawcze w kontekście uwarunkowań pedagogiki dzieci*, „Roczniki Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej” 2012, nr 4, s. 67-92.

dia na wybranej przez siebie uczelni. Brak środków ekonomicznych często nie pozwala im spełniać swoich marzeń. Zmuszeni są zatem do podejmowania wcześniejszej pracy (o ile to możliwe) bądź też rezygnacji z rodzaju studiów znajdujących się poza miejscem ich zamieszkania. Choć studia w Polsce są bezpłatne, to jednak sam fakt studiowania łączy się z pułapką ekonomicznego wyzwania. Ponadto warto zwrócić uwagę, że wskaźnik ekonomiczny istotnie koreluje z każdym rodzajem działań podejmowanych przez młodych. Współzależność wydaje się prosta: im rodzina o wyższej zasobności portfela, tym start dzieci w dorosłe życie również względnie stabilny.

Ważnym wymiarem decyzji migracyjnej podejmowanej w sposób świadomy jest połączenie rodzin. Więzy małżeńska to podstawa każdej funkcjonującej rodziny. Więzy rodzinna to nie tylko ogół stosunków społecznych, czyli pewnych zależności zachodzących pomiędzy członkami danej rodziny, ale także ogół postaw jednostek wobec siebie, wobec wartości i celów, które zakładają¹⁶, jak też cały wachlarz emocji i uczuć, jakie lokują się w przestrzeni małżonków i dzieci. Słusznie zatem stwierdza L. Dyczewski, że dotyczy ona całego kompleksu sił przyciągających jej członków między sobą i tworzy rodzaj siły wyrażającej się w związkach genetycznych, emocjonalnych, we współdziałaniu, w religijnych i obyczajowych tradycjach oraz w społecznych, kulturowych, gospodarczych i prawnych uwarunkowaniach¹⁷. Każde osamotnienie kosztuje, a czasem nawet dezintegruje. Dlatego też połączenie całej rodziny w miejscu pracy ojca czy matki wydaje się bardzo ważne. Tym bardziej że więzy małżeńska pozostaje na zawsze procesem osobowego obdarowywania na trzech płaszczyznach: emocjonalnej, poznawczej i działaniowej¹⁸. W sytuacji braku owej więzi, szczególnie w przypadku ciągłej nieobecności współmałżonka, relacja może stawać się nieprzezroczysta, zaburzona, a komunikacja jedynie pośrednia, co istotnie generuje kolejne emocje w stosunku do więzi rodzicielskiej.

Świadomość podejmowanej decyzji pracy na rynku zagranicznym implikowana jest również walorami kulturowymi, do których należy zaliczyć poznanie języka. O ile młodsza generacja społeczeństwa ma swobodny dostęp do studium języków, o tyle relatywnie starsza najczęściej język poznaje w ramach pracy podejmowanej w danym kraju. I chociaż sprawność posługiwania

¹⁶ J. ŚLEDZIANOWSKI, S. BĘBAS, *Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej*, Kielce: Wydawnictwo Jedność 2013, s. 20.

¹⁷ L. DYCZEWSKI, *Więzy między pokoleniami w rodzinie*, Lublin: TN KUL 2002, s. 11.

¹⁸ Por. K. WOJACZEK, *Więzy małżeńska w sytuacji rozłąki z przyczyn ekonomicznych*, Opole: Wydawnictwo UO 2007, s. 23.

się nim nie do końca jest adekwatna z naukowymi wymogami, to jednak na poziomie konwersacji wystarczająca.

Ostatnim kryterium świadomej i dobrowolnej decyzji dotyczącej pracy za granicą jest przemyślany sposób zarabkowania poza krajem ojczystym, aby po reemigracji założyć swój biznes w kraju pochodzenia. W dobie współczesnych uwarunkowań społeczeństwa postindustrialnego chęć założenia własnego, nawet małego biznesu wielu młodym wydaje się bardzo intratnym pomysłem. Dlatego też wielu z nich zakładając możliwość szybkiego wzbogacenia się poza granicami własnego kraju, podejmuje decyzję o migracji. Osiągnąwszy odpowiednie środki, próbują usamodzielnić się na własnym rynku. Uznanie pewnej autonomii w późniejszym działaniu jest równoważnym przedsięwzięciem, które przynosi całą gamę pozytywnych czynników. Rozwój ekonomiczny i zarazem kulturowy służy budowaniu własnej i rodzinnej przedsiębiorczości.

3. DECYZJA – GDY MIGRACJA JEST „PRZYMUSEM”

O wiele łatwiej jest podejmować decyzje stanowiące własny i przemyślany wybór. Istnieją jednak sytuacje, gdy decyzja podjęcia pracy zarobkowej poza granicami własnego kraju implikowana jest „przymusem”. Przez przymus należy rozumieć brak innej alternatywnej formy uzyskiwania środków ekonomicznych na rynku własnego kraju lub brak możliwości zatrudnienia z powodu wielu różnych czynników. Przyjmując to rozumienie za podstawę, moim zdaniem o przymusie decyzji wyjazdu do pracy zagranicą decydować mogą: brak pracy na rynku własnego kraju oraz wysoka stopa bezrobocia, upadłość zakładu w dotychczasowym miejscu pracy, trudności zatrudnienia w późniejszym wieku, umowy śmieciowe – drenaż pracownika, praca niskopłatna, moda na kwalifikacje zatrudnienia.

Jak się wydaje, pierwszym motywem omawianego procesu migracji w kontekście decyzyjności jest praca. Według Jana Pawła II jest ona „[...] poniekąd warunkiem zakładania rodziny, rodzina bowiem domaga się środków utrzymania, które w drodze zwyczajnej nabywa człowiek przez pracę. Praca i pracowitość warunkują także cały *proces wychowania* w rodzinie właśnie z tej racji, że każdy «staje się człowiekiem» między innymi przez pracę, a owo stawianie się człowiekiem oznacza właśnie istotny cel całego procesu wychowania. Oczywiście, że wchodzi tutaj w grę poniekąd dwa znaczenia pracy, ta, która warunkuje życie i utrzymanie rodziny – i ta, poprzez którą urzeczywistniają

się cele rodziny, zwłaszcza wychowanie; niemniej jednak te dwa znaczenia pracy łączą się z sobą i dopełniają w różnych punktach” (LE 10).

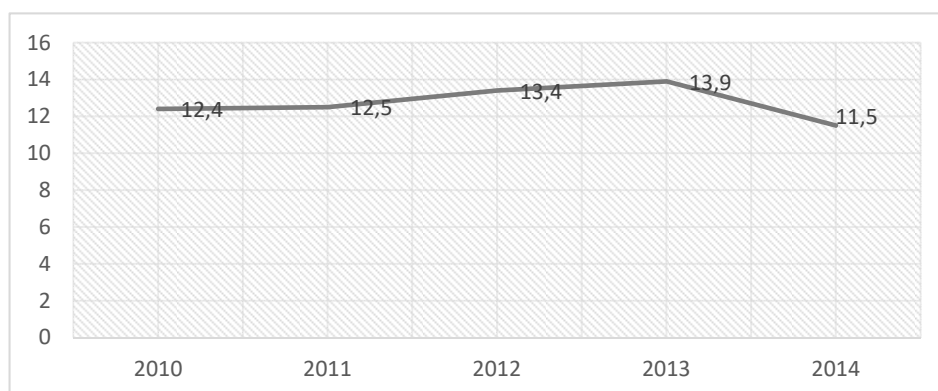
W nowoczesnych uwarunkowaniach społecznych jednym z największych problemów jest trudny rynek pracy. Słusznie zatem uznaje się, że zła sytuacja rynku pracy jest najtrudniejszą kwestią polskiej gospodarki. Sytuacja ta charakteryzuje się dwoma aspektami: względnie niską aktywnością zawodową oraz relatywnie wysokim wskaźnikiem bezrobocia wobec tych, którzy pozostają zawodowo czynni. Dlatego też dziedzina polityki zatrudnienia przechodzi współcześnie różne ewolucje doktrynalne, jednak te kwestie trudno rozwiązać zarówno oddziałując na podażową stronę rynku pracy, jak również na popyt w tym zakresie. Według M. Daneckiej istotnymi przyczynami bezrobocia w 2013 r. były: trudna sytuacja gospodarcza w kraju, przejawiająca się m.in. słabnącym tempem wzrostu PKB w kolejnych kwartałach 2012 roku; powroty do ewidencji bezrobotnych po zakończeniu aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu (20% spośród nowo zarejestrowanych bezrobotnych to osoby, które były już klientami urzędów); zakończenie umów na czas określony, których pracodawcy nie przedłużali, i zakończenie prac sezonowych, przede wszystkim w leśnictwie i ogrodnictwie, ale też w budownictwie; spadek liczby ofert pracy, jakimi dysponowały urzędy prac¹⁹.

Brak pracy prowadzi do wielu konsekwencji w rodzinie, a niekiedy odbiera nawet nadzieje na dalsze jej bytowanie. Ten permanentny stan ludzkiej egzystencji wpływa niekorzystnie nie tylko na poziomie indywidualnym, ale też społecznym. Choć statystyki nie opisują zależności, korelacji bezrobocia z wyjazdami w poszukiwaniu pracy, to jednak można zauważyć pewne prawidłowości. Z przeglądu literatury wynika, że im większe bezrobocie w danym regionie, tym więcej ludzi uczestniczy w zjawisku migracji. Szczególnie we współczesnych uwarunkowaniach społecznych stopa bezrobocia w ostatnim pięcioleciu w grudniu danego roku wynosiła: 2010 – 12,4%; 2011 – 12,5%; 2012 – 13,4%; 2013 – 13,9%; 2014 – 11,5% (zob. wykres 2). Ponadto doświadczali go najczęściej mężczyźni i kobiety w wieku produkcyjnym między 25. a 34. rokiem życia (odpowiednio: 24,8% – mężczyźni i 32,0% – kobiety). Warto jednak nadmienić, że w niektórych regionach Polski stopa bezrobocia wynosiła nawet 19,0% (podkarpackie – 14,8%; świętokrzyskie – 14,2%; zachodniopomorskie – 15,6%, warmińsko-mazurskie – 18,9%)²⁰. Można zatem

¹⁹ M. DANECKA, *Bezrobotni – niewykorzystane zasoby rynku pracy wobec problemów demograficznych*, „Zeszyty Demograficzne” 2013, nr 1, s. 26.

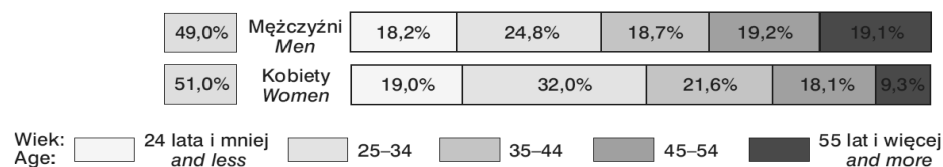
²⁰ GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY, *Liczba bezrobotnych zarejestrowanych oraz stopa bezrobocia według województw, podregionów i powiatów – stan w końcu grudnia 2014 r.*

suponować, że ciągle istnieje duża grupa osób, wśród których brak pracy pozostaje istotnym czynnikiem poszukiwania pracy za granicą własnego kraju. Strukturę omawianego problemu w odniesieniu do zmiennej płeć i wiek prezentuje wykres 3.

Wykres 2. Bezrobocie w Polsce w latach 2010-2014 (dane w %)

Źródło: Rocznik Demograficzny 2011, 2012, 2013, 2014.

Wykres 3. Struktura bezrobotnych według płci i wieku w 2013 r.

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 2014, s. 161.

Zjawisko przymusu migracyjnego współczesnych rodzin w aspekcie ekonomicznym dobrze ilustrują badania A. White, w których stwierdza, że migranci „jadą za chlebem, nie dla przyjemności”²¹.

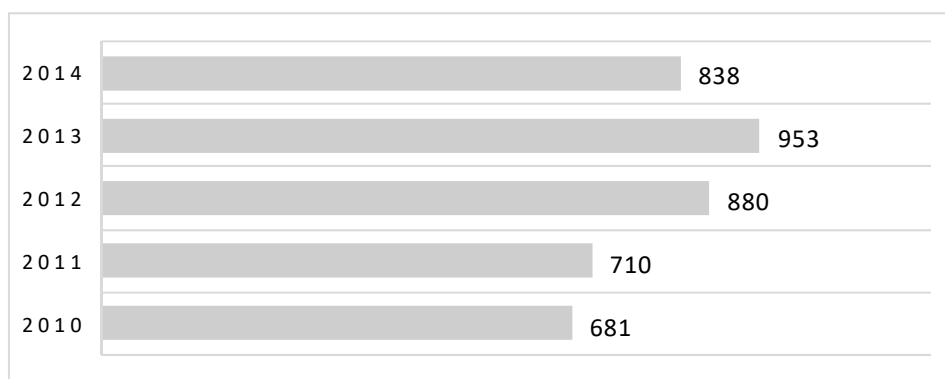
Problematyka rynku pracy istotnie koreluje z upadkami zakładów w Polsce w ostatnim czasie, bowiem zwiększanie bezrobocia to szczególnie efekt upadłości firm na danym terenie. Z danych prezentowanych przez Centralny

²¹ A. WHITE, *Migracja Polek z dziećmi do Wielkiej Brytanii jako strategia życiowa*, w: *Migracje kobiet*, s. 74.

Ośrodek Informacji Gospodarczej wynika, że tylko w 2015 r. upadłość firm w poszczególnych miesiącach prezentowała się następująco:

- styczeń – 63 upadłości firm oraz 2 upadłości konsumenckie.
- luty – 63 upadłości firm oraz 25 upadłości konsumenckich.
- marzec – 87 upadłości firm oraz 58 upadłości konsumenckich.
- kwiecień – 66 upadłości firm oraz 119 upadłości konsumenckich²².

Właściwie od 2009 r. ciągle wzrasta liczba upadających firm. Tendencja ta w pewnym zakresie została zahamowana nieco w 2014 r., co jednak nie oznacza, iż prognoza utrzyma się w ciągu następnych lat. Wykres 4 przedstawia kształtowanie się tego procesu w ostatnich latach.

Wykres 4. Upadłości firm w Polsce w latach 2011-2014

Źródło: Lista upadłości firm 2011, 2012, 2013, 2014, monitoring upadłości, Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, <http://www.coig.com.pl/li> [dostęp: 12.05.2015].

Obok upadłości firm następują ciągłe fale zwolnień pracowników, zmniejszanie etatów w wielu firmach, co też istotnie zmienia sposób egzystencji wielu ludzi i rodzin. W takiej sytuacji, z powodu trudnej polityki dotyczącej rynku pracy, jedni podejmują prace dorywcze, inni natomiast nie mogą znaleźć kolejnego miejsca zarobkowania w swoim kraju, nie tylko chcą, ale muszą wyjechać „w poszukiwaniu chleba”. Migranci często stosują też rotacyjny system wyjazdów, wyjeżdżając zamiennie na krótki okres w zastępstwie za inną osobę, co pozwala im pogodzić pracę zarobkową z opieką nad własnymi

²² Lista upadłości firm 2015, 2014, 2013, 2012, 2011, monitoring upadłości, Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, <http://www.coig.com.pl/li> [dostęp: 12.05.2015].

dziećmi²³. Zakres owej wymiany implikowany jest typem pracy zarezerwowanej dla kobiet lub mężczyzn, chociaż współcześnie często obserwuje się męskulinizację kobiet w zakresie wykonywanej przez nie pracy.

Równie ważnym czynnikiem zmuszającym do migracji zarobkowej jest trudność zatrudnienia w późniejszym wieku, szczególnie dla osób 50+. Choć osoby te pozostają w wieku produkcyjnym, to jednak zapotrzebowanie na ich kapitał wydaje się nieco ograniczone. Tego typu osoby najczęściej podejmują pracę sezonową lub uczestniczą w migracji wahadłowej. Taka strategia życiowa wydaje się jedynym sposobem na utrzymanie lub podniesienie standardu rodzinnego bytowania, niesie bowiem z sobą pewne szanse w perspektywie ekonomicznej, acz zarazem wiele różnych zagrożeń na płaszczyźnie emocjonalnej i poznawczej.

O „przymusie migracyjnym” decydują czynniki związane z powszechnie realizowanymi na rynku pracy umowami śmieciowymi. Tego rodzaju umowy zawierane są w ramach stosunku o pracę między dwoma podmiotami, jednakże ze stratą dla pracownika. Zatrudnienie na umowę zlecenie lub umowę o dzieło bez możliwości względnie stałej pracy jest istotnie niepokojącym zjawiskiem w sensie społecznym oraz dla samego pracownika-zleceniobiorcy. Pozostaje on w ustawicznym lęku o przyszłość swoją i swoich bliskich.

Zatrudnieni na podstawie umowy o dzieło nie mają ubezpieczenia zdrowotnego i emerytalnego, ochrony pracy i płacy ani prawa do urlopu. Ponadto z tego tytułu wielu młodych nie może otrzymać kredytu mieszkaniowego, co również wpływa na odkładanie decyzji matrymonialnych. Z różnych informacji wynika, że w 2010 r. na umowach śmieciowych pracowało 20,9% zatrudnionych w Polsce. Dotyczyło to 13% zawartych umów cywilnoprawnych, a w roku 2011 liczba zakwestionowanych przez Państwową Inspekcję Pracy umów wzrosła o 15%²⁴. Jak zauważył J. Guz, w 2012 r. 1,35 mln osób, które nie są nigdzie zatrudnione na podstawie stosunku pracy, zawarło umowę zlecenie lub umowę o dzieło. Wreszcie w Polsce jest zdecydowanie najwyższa w Unii Europejskiej skala umów na czas określony. Dotyczy to aż 3,3 mln pracowników, czyli 26,9% pracowników najemnych. Smutny obraz polskiego rynku pracy uzupełnia jeszcze szara strefa, w której według szacunków GUS pracuje około 800 tys. osób²⁵.

²³ Por. M. KINDLER, J. NAPIERAŁA, *Wstęp*, w: *Migracje kobiet*, s. 27.

²⁴ Por. *Sprawozdanie z GIP z działalności PIP 2010, 2011*, w: *Umowa śmieciowa. Statystyka zjawiska w Polsce*, <http://pl.wikipedia.org> [dostęp: 14.05.2015].

²⁵ J. GUZ, *Śmieciowy rynek pracy*, <http://janguz.natemat.pl> [dostęp: 14.05.2015]; por. GUS, *Mały Rocznik Statystyczny 2013*.

Można zatem przypuszczać, że umowa śmieciowa jest swego rodzaju drenażem pracownika, który sprzedaje swój potencjalny kapitał, nie otrzymując w zamian odpowiedniej wartości. Drenaż ten zaznacza się zarówno na poziomie kapitału ludzkiego implikowanego wartością ekonomiczną, jak i na poziomie egzystencjalno-behawioralnym.

Równie ważnym motywem strategii życiowej (jako przymusu) wskazującym na poszukiwanie pracy poza granicami własnego kraju jest praca niskopłatna. Nie ulega wątpliwości, iż podjęcie pracy na obczyźnie pozostaje trudnym wyzwaniem. Przede wszystkim miłość do ojczyzny i narodu sprawia, że każda osoba chce pracować i rozwijać się we własnym kraju. W nim budować rodzinę, przeżywać troski i radości, pielęgnować bogactwo jego historii, żyć według zhierarchizowanego systemu wartości w zależności od własnych preferencji i subiektywnego podejścia. Jednakże na poziomie ekonomicznym każda istota ludzka chce również zaspokajać swoje potrzeby pierwszo- i drugorzędne. Jest to podstawowy i fundamentalny wymiar ludzkiej egzystencji. W tym kontekście niskopłatna praca na rynku społecznym niejako zmusza jednostkę, a nawet całe rodziny, do opuszczenia własnego kraju.

Ostatnim czynnikiem określającym przymus migracyjny dla wielu osób jest „moda na kwalifikacje zatrudnienia”. Moda ta wyraża się szczególnie w pewnego rodzaju „kulturze ludzkiego wizerunku” i realizuje się w kilku zakresach: młodość, atrakcyjność, mobilność, singlizm, dalekie plany matrymonialne, brak otwarcia na macierzyństwo oraz wskazany powyżej już wiek. Singlizm i kult wizerunku czasem dość istotnie korelują z możliwością zatrudnienia. Zapewne nie ma w tym zakresie żadnych badań naukowych, jednakże pełna dyspozycyjność i relatywna młodość to cechy uprzedzające czasem kompetencje i profesjonalizm zawodowy.

PODSUMOWANIE

Socjolog niemiecki M. Weber w życiu ludzkim wymieniał cztery rodzaje działań (czynności): tradycyjne, afektywne (emocjonalne), zasadniczo racjonalne (jako wartości) i celowo racjonalne (aspekt celowości). Działania tradycyjne implikowane są tradycją i przyzwyczajeniem, emocjonalne ogniskują się wokół uczuć i emocji, zasadniczo racjonalne implikują świadomy dobór środków potrzebnych do realizacji celu, a celowo racjonalne warunkują świadomy dobór celów i środków potrzebnych do zrealizowania zakładanych czynno-

ści²⁶. W tym kontekście, jak zaznaczają I. Grabowska-Lusińska i M. Okólski, „[...] logika nakazuje traktowanie migrantów poakcesyjnych jako aktorów działających racjonalnie, a więc z założeniem, że dysponując określoną wiedzą o skutecznym sposobie realizacji zamierzonych celów, migranci podejmują takie działania, które zgodnie z tą wiedzą prowadzą do zamierzonych celów”²⁷.

Praca jest nie tylko reakcją na potrzebę chleba, ale też sposobem własnego rozwoju, realizacji marzeń, budowania rodziny, daje poczucie zadowolenia oraz satysfakcję z wykonywanego dzieła. Pozostaje zatem ontycznym wymiarem każdego człowieka. Stąd lokuje się w przestrzeni ludzkiej egzystencji jako podstawowa kategoria i premiowana wartość. Dzięki niej człowiek nie tylko wzmacnia się ekonomicznie, ale realizuje własne cele i ambicje. Dlatego podejmowanie pracy jest aksjologicznie ważne, społecznie potrzebne i psychologicznie konieczne.

Funkcjonowanie jednostki w społeczeństwie jest nieustannym procesem podejmowania różnych decyzji. Każda jednak decyzja jest inna. Są takie, które pozostają przyjemnym sukcesem, jako wartościowe i dające prestiż, podnoszące status społeczny, ale też takie, które prowadzą do porażki. Nic zatem dziwnego, że każdy człowiek w życiu podejmuje wiele decyzji nieraz nawet sprzecznych, czy czasem mniej świadomych. W nauce każda jednak decyzja jest jakościowo ważna i wymagająca namysłu. Czasem jednak decyzje w istniejących uwarunkowaniach społecznych mogą przyjmować status „przymusu” w zależności od tego, jak są ważne i jak wpływają na ludzkie bytowanie. Tym bardziej że kapitał społeczny w sposób rudymentarny precyzuje normy i wartości, które stanowią dla jednostki właściwy system aksjologiczny.

Z pewnością takim trudnym wyborem dla człowieka jest podjęcie decyzji o pracy poza granicami własnego kraju. Tego rodzaju decyzja jest tym trudniejsza, gdy jej podmiotem są małżonkowie, rodzice lub osoby wiekowo starsze. Wówczas pojawiają się przeżycia i emocje lokujące się w przestrzeni osobowości. Jednakże brak pracy, a tym samym brak środków do życia to istotne czynniki wpływające destabilizująco na funkcjonowanie jednostki i rodziny. Trudno sobie przecież wyobrazić szczęśliwe funkcjonowanie rodziny bez właściwej kondycji ekonomicznej. Wydaje się, że tego typu sytuacje są bardzo silne i wówczas zmuszają do wyjazdu.

Konstatując, trudno dać jednoznaczną odpowiedź na pytanie, czy migracja jest dobrowolnym wyborem, czy też w jakimś zakresie przymusem. W literaturze przed-

²⁶ M. WEBER, *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2002, s. 19-20.

²⁷ I. GRABOWSKA-LUSIŃSKA, M. OKÓLSKI, *Emigracja ostatnia?*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2009, s. 143.

miotu i w dotychczasowych badaniach raczej poszukuje się odpowiedzi na pytania dotyczące szans i zagrożeń tego fenomenu mobilności ludzkiej, pozytywnych i negatywnych cech, blasków i cieniów, wpływu na więź osobową i społeczną. Być może odpowiedź tkwi w samych decyzjach migrantów, zważywszy na uwarunkowania ich egzystencji w społeczeństwie, zaradność, zapobiegliwość oraz potrzeby wynikające ze standardu życia. Nie ulega wątpliwości, iż wolny wybór, a nawet zakładany „przymus” rodzą konsekwencje, których bilans dla rodziny w ogólnym rachunku zysków i strat w aspekcie emocjonalnym, behawioralnym i wychowawczym jest bardzo niekorzystny. Benedykt XVI napisał, że „człowiek nie jest tylko produktem warunków ekonomicznych”²⁸, jednak jako istota żyjąca potrzebuje godnego, ekonomicznie stabilnego życia oraz realizacji siebie w środowisku własnego bytowania, czyli w ojczyźnie, w której pokoleniowo przekazywane są wartości, tradycja, religia, w której praca i pracowitość implikują cały proces jednostkowego i rodzinnego życia²⁹.

BIBLIOGRAFIA

- BENEDYKT XVI: Encyklika *Spe salvi*, 30.11.2007.
- CBOS: Niemcy i Anglia – główne kierunki migracji zarobkowej Polaków, „Gazeta Wyborcza”, <http://wyborcza.pl/> [dostęp: 28.04.2015].
- DANECKA M.: Bezrobotni – niewykorzystane zasoby rynku pracy wobec problemów demograficznych, „Zeszyty Demograficzne” 2013, nr 1, s. 24-38.
- DYCZEWSKI L.: Więzy między pokoleniami w rodzinie, Lublin: TN KUL 2002.
- GIZICKA D., GORBANIUK J., SZYSZKA M.: Rodzina w sytuacji rozłąki migracyjnej, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.
- GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY: Liczba bezrobotnych zarejestrowanych oraz stopa bezrobocia według województw, podregionów i powiatów – stan w końcu grudnia 2014 r.
- GRABOWSKA-LUSIŃSKA I., OKÓLSKI M.: Emigracja ostatnia?, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2009.
- GUS: Mały Rocznik Statystyczny 2013.
- GUZ J.: Śmieciowy rynek pracy, <http://janguz.natemat.pl> [dostęp: 14.05.2015].
- KACZMARCZYK P.: Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian, Warszawa: Wydawnictwo UW 2005.
- KINDLER M., NAPIERAŁA J.: Wstęp, w: *Migracje kobiet przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2010, s. 7-36.
- KŁOS B.: Migracje zarobkowe Polaków do krajów Unii Europejskiej, „Infos” 2006, nr 2, s. 2-3.

²⁸ BENEDYKT XVI, *Encyklika Spe salvi*, 36.

²⁹ J. MŁYŃSKI, W. SZEWCZYK, *Rodzina wobec dylematów migracji zarobkowej*, s. 40.

- KORDASIEWICZ A.: Profesjonalizacja i personalizacja – strategie Polek pracujących w sektorze usług domowych w Neapolu, w: *Migracje kobiet przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2010, s. 37-67.
- KOSTRZEWSKA Z.: Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2013, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosc/archiwum>, red. D. Szałyts, s. 2-3.
- LEWIS G.J.: *Human Migration. A geographical perspective*, London: Croom Helm Ltd. 1982.
- LINDSAY P., NORMAN D.: *Procesy przetwarzania informacji u człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1991.
- Lista upadłości firm 2015, 2014, 2013, 2012, 2011, monitoring upadłości, Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, <http://www.coig.com.pl/li> [dostęp: 12.05.2015].
- MŁYŃSKI J.: Migracja zarobkowa w kontekście zmieniającej się rzeczywistości. Korzyści i zagrożenia, „*Pedagogika Katolicka*” 2010, nr 6, s. 197-214.
- MŁYŃSKI J., SZEWCZYK W.: *Migracje zarobkowe Polaków*, Tarnów: Biblos 2010.
- MŁYŃSKI J., SZEWCZYK W.: *Rodzina a migracja*, Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych 2012.
- MŁYŃSKI J.: Migracje rodziców jako zjawisko społeczno-wychowawcze w kontekście uwarunkowań pedagogiki dzieci, „*Roczniki Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej*” 2012, nr 4, s. 67-92.
- MŁYŃSKI J., SZEWCZYK W.: *Rodzina wobec dylematów migracji zarobkowej. Badania i analizy*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2012.
- NAPIERAŁA J.: Niewidzialne pracownice? – przypadek migrantek z polski na rynek pracy w Oslo, w: *Migracje kobiet przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2010, s. 114-134.
- NIEDŹWIEDZKI D.: *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS 2010.
- Sprawozdanie z GIP z działalności PIP 2010, 2011, w: *Umowa śmieciowa. Statystyka zjawiska w Polsce*, <http://pl.wikipedia.org> [dostęp: 14.05.2015].
- SZEWCZYK W.: Sekrety mocnych rodzin a dylematy rozłąki migracyjnej, w: *Rodzina a migracja*, red. J. Młyński, W. Szewczyk, Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych 2012, s. 45-46.
- ŚLEDZIANOWSKI J., BĘBAS S.: *Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej*, Kielce: Wydawnictwo Jedność 2013.
- WEBER M.: *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2002.
- WHITE A.: Migracja Polek z dziećmi do Wielkiej Brytanii jako strategia życiowa, w: *Migracje kobiet przypadek Polski*, red. M. Kindler, J. Napierała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2010, s. 69-87.
- WOJACZEK K.: *Więź małżeńska w sytuacji rozłąki z przyczyn ekonomicznych*, Opole: Wydawnictwo UO 2007.

MIGRACJA ZAROBKOWA POLAKÓW – „PRZYMUS” CZY WOLNY WYBÓR
W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNOŚCI

Streszczenie

Niniejszy artykuł jest próbą analizy migracji zarobkowej Polaków w kontekście ich decyzyjności. Autor stara się ukazać owe zjawisko mobilności w dwóch wymiarach: „przymusu” i wolnego wyboru. W tym kontekście w ramach deskrypcji podejmowanego zagadnienia autor opisuje przyczyny i motywy migracji oraz opisuje aspekty wskazujące na „przymus” migracji i czynniki implikujące jej wolny wybór. Sponując, że migracja jest fenomenem współczesnych czasów, a jej exodus przyjmuje swoje kontinuum podjęta analiza wydaje się bardzo ważna, bowiem ukazuje holistyczny wymiar egzystencji jednostki w przestrzeni społecznej.

Niemniej jednak próba odpowiedzi na pytanie dotyczące decyzyjności, podjęcia pracy poza granicami własnej Ojczyzny jest nader trudna. Być może odpowiedź tkwi w samych decyzjach migrantów, zważywszy na ich uwarunkowania egzystencji w społeczeństwie, ich zaradności, zapobiegliwości oraz potrzeb wynikających ze standardu życia.

Słowa kluczowe: migracja; rodzina; mobilność; przymus; świadoma decyzja; praca; Ojczyzna.

MIGRATION OF POLES – „COERCION” OR FREE CHOICE
IN THE CONTEXT OF THE PRESENT TIMES

Summary

This article is the attempt to analyze the migration of Poles in the context of their decision-making. The author attempts to show the impact of mobility in these two dimensions: "coercion" and a free choice. In this context, the issues of descriptions undertaken, the author debates the factors indicating a "forced" migration and factors that show the free decision about migration. Assuming that migration is a phenomenon of modern times, and its exodus takes the necessity of its continuum, the undertaken analysis seems to be very important because it shows the holistic dimension of living units in the social space.

Nevertheless, the attempt to answer the question concerning the decision-making of working outside of the homeland still reminds very difficult. Perhaps the answer lies in decisions of migrants – given their conditions of existence in society, their resourcefulness, thrift and the needs arising from the standard of living.

Key words: migration; family; mobility; coercion; conscious decision; work; home.